

Ca sa Cubana

per Carmen Vidal Balanzat*

1898. Espanya perd la colònia de Cuba. A la batalla del Caney, el general Vara de Rey i 419 homes sense metralladores ni artilleria defensen amb la major dignitat possible la seva posició davant les tropes americanes: 12.000 soldats que necessiten dotze hores per derrotar els espanyols i continuar avançant cap a Santiago. Vara de Rey mor en combat i a Eivissa se li aixeca un monument sufragat amb donació popular. La vida continua.

Dels 84 soldats que sobreviuen a l'esca-betxada, un és el teu oncle bes-avi, un tinent de 20 anys que ja ha estat a les Filipines i que acaba tornant de Cuba a Eivissa acompanyat. Es veu que, a mitja batalla, el seu coronel ha estat tocat per foc enemic i ha perdut les dues cames. Es des-sagna. En Car-les Romaguera

i Almeida i un altre soldat que no el pot ni mirar, improvisen una llitera amb un tros de roba, carreguen el seu superior i corren a tombs amb els ulls plens de terra provant de trobar algun refugi. El coronel es mor a crits i els dos soldats, per a confortar-lo, li demanen ordres.

—Mis hijas... exclama —Mis hijas...

El coronel viu a l'Havana des de fa més de quinze anys i té dues filles bessones que se senten totalment cubanes.

—Mi coronel, ¿dónde se encuentran sus hijas?, lo que usted ordene...

I el pare que no pot deixar de ser militar dóna una darrera instrucció abans de morir: que les busquin, s'hi casin i se les emportin cap a Espanya.

—A sus órdenes, mi coronel.

I els dos soldats, joves i espantats, busquen les dues germanes durant més d'una setmana, els donen la tràgica notícia, se les reparteixen a sorts, i, tot i que ara han esdevingut família, se separen per no saber mai més res l'un de l'altre.

Sis setmanes de vòmits en un vaixell i sa Cu-bana arriba a Eivissa sense voler-ho, tota marejada. Des del primer dia s'allarga al llit i no vol aprendre a estimar aquesta illa que no és la seva, aquesta vida que li han imposat. I la recorden, amb el seu cabell negre trenat en dos monyos, un a cada costat

del cap, en una mena de pentinat que tu t'imagines com el de la Princesa Leia de *La Guerra de les Galàxies*, alta i prima, estirada en un llit de cobertor brodat de flors, amb dos llebrers d'ungles llargues i enroscades ajaguts a banda i banda del seu cos.

Com era tradició a la facultat de Medicina, els estudiants de la promoció del 2007 havien decidit anar de viatge de pas d'Equador a l'Havana i Varadero. Al seu voltant, la majoria de companys de classe dormien. N'Àlicia, una setmana abans de complir vint-i-un anys, volava a ras d'una flassada de nuvolats blaus i taronges, somniant amb totes les aventures que

*Carmen Vidal Balanzat (Eivissa, 1981) és llicenciada en Comunicació Audiovisual i té un Màster en Producció de Cinema. Ha treballat en mitjans audiovisuals i ha participat a rodatges de pel·lícules documentals i de ficció. L'any passat va rebre un Student Academy Award pel seu curtmetratge *6 a.m.*. El seu conte *Latències o l'efecte hivernacle* va guanyar el premi Art Jove de Narrativa 2004. Actualment resideix a la ciutat de Nova York.

li havien de passar a Cuba, sense una imatge massa concreta de la destinació, però amb moltes expectatives i il·lusió. Una novel·la d'en Jesús Díaz, *Fresa y Chocolate*, uns quants versos d'en Reinaldo Arenas; a primer d'institut s'havia començat a llegir *El diario del Che*, però ja ni sabia on parava. Asseguda a l'avió, mig adormida i escoltant la banda sonora de *Buenavista Social Club* per tercera vegada consecutiva, s'havia de reconèixer a si mateixa que no tenia ni idea de com imaginar-se l'illa més famosa del món.

Sa Cubana parla poc i s'enyora: de son pare, de sa germana, de casa seva. El Mediterrani fa una olor diferent que el Carib, diu, i, des de fa temps, ja ni plora, menja poc, no es commou amb res. El seu home mira de satisfer-la amb vestits, viandes, música i visites, però ella no reacciona. Sa Cubana està trista i els sospirs se li escapen de la seva boca de papaia. Què podríem oferir-li? El teu oncle besavi li dedica un regal d'amor i penediment majestuós: construiran una rèplica de la seva vil·la de l'Havana (no vulguis ni pensar qui hi deu estar vivint, ara), i es mudaran a viure al camp. Sa Cubana s'il·lumina amb el projecte i comença a dissenyar. Esbossa de memòria, amb precisió d'enginyera, la casa on va créixer i amb el seu home

emprenen una cerca furi-bunda per tal de rescatar la llar abandonada. Els cinc anys més feliços del matrimoni es plasmen en les geometries de colors del terra de la casa, en els mobles i la vaixel·la similars als originals importats de les principals ciutats d'Europa, en l'alçada dels sostres i la forma de les persianes de fusta. I al final, una interpretació lliure d'una vil·la del barri privilegiat de Vedado acaba essent construïda al mig d'una illa de cases blanques amb finestres petites i cuines fresques. En lloc de magraners i palmeres, hi planten dos araucàries llargues i esveltes pagades a preu d'or als indians, arbres que hauran de viure fins que els pols s'hagin desfet i el nivell del mar hagi augmentat tant que acabi ofegant la casa, la catedral i els llinatges. Sa Cubana, convençuda i radiant, declara que han millorat l'original i bategen la finca ca sa Cubana.

La veritat era que aquell curs estava essent un desastre i segurament li tocava repetir. Darrerament es demanava massa sovint si no s'havia equivocat de carrera, si no seria millor deixar-ho i posar-se a treballar de qualsevol cosa ("però què?"), o treballar al

bar del seus cosins, o dedicar-se al carnet de conduir i a perfeccionar l'anglès. "Ja hi pensaré quan torni". Després de mig semestre de malsons, mil dubtes i dos llibres d'autoajuda, ella, que sempre havia estat d'una hiperresponsabilitat exemplar, va decidir prendre's aquell viatge com una fugida cap a un paisatge que li havien explicat com un conte. Mig en broma, mentre aterraven, es va autoencomanar una missió impossible: trobar la casa original que havia inspirat la construcció de la seva, la que la seva família havia heretat

després de la mort del seu oncle besavi, que no havia tingut descendència. "Qui hi deu estar vivint, ara?".

Menys d'un any després d'acabada la casa, sa Cubana mor, ferida mortalment de tedi. El seu marit es muda a la ciutat, més vital, i es dedica a repetir batalles i cantar cançons de nostàlgia per les colònies perdudes als seus nebots. Fa vida en societat ("mirau, quina llàstima, tan jove, i sense fills... Tanmateix, sa Cubana era ben rara"), de tant en tant viatja a Barcelona i viu de les rendes que li dona la finca.

Tres dies de visita semi-guiada per l'Havana, patrimoni de la Humanitat: el passeig del Prado, la Bodeguita del Medio, un daiquiri, el Capitoli com el de Washington, la plaça de la Catedral, els carrers animats per la salsa que tocaven uns músics amb identificació oficial

penjada del coll. El dia que la resta dels seus companys van partir cap a Varadero, ella va aprofitar el caos de la ressaca i la desorganització de darrera hora i es va quedar a la ciutat. Per fi sola. Amb l'excusa de buscar la casa, ara podria explorar l'Havana al seu ritme, sentir-se'n part, parlar amb la gent, menjar als restaurants de cubans. Però en endinsar-se en els carrers menys turístics, la va sorprendre l'alè de resignació que aixafava la gent, les cues davant dels forns esperant la ració de pa, els cotxes amb el capó obert per arreglar-ne el motor sexagenari. S'esperava més música i més llum, i malgrat la calor del sol, no va saber com digerir l'esquizofrènia de les dues realitats que conviuen, la dels estrangers i la dels cubans, que es miraven des de l'exotisme i la picaresca, des del peso convertible i la moneda nacional.

Amb un atreviment inesperat, va començar a tocar a les cases de la gent. Somreia, nerviosa, es presentava i els explicava la seva història rocambolesca, cada vegada amb menys vergonya, amb més soltura, amb nous detalls. I normalment la rebien bé, la convidaven

a cafè ensucrat, li demanaven històries de l'altra banda de l'oceà, li explicaven sobre la seva quotidianitat, li donaven el seu número de telèfon, perquè si tornava a Cuba els avisés. I mentrestant ella buscava en els racons de la cuina un ressò de la seva infantesa que no trobava, estudiava la distribució de les habitacions i la forma de la cuina, que mai no coincidien amb l'original. Decebuda, marxava, inspeccionant encara amb esperança els corredors, les figures pintades a les rajoles del terra, sense identificar-hi el senyal que li faria saber que es trobava a la casa adequada. Però n'estava a prop, ho pressentia, ho sabia, després de dos dies i una vintena de cases revisades, l'havia de trobar. "Una més, sa propera". Intuïa que darrera qualsevol cantonada l'esperava l'inici d'un nou període, el següent cicle vital i seguia buscant amb progressiu defici; el joc que li havia de permetre retornar a Eivissa amb una anècdota esdevingué una obsessió desesperada, gairebé salvatge.

I va trobar la casa.

El dia que van retornar els seus companys per fer les maletes i agafar l'avió cap a Barcelona, ella va visitar per casualitat un babalao que en la seva joventut havia estat cantant de boleros i que li va llegir el passat, el present i el futur en els cargols. No sabé mai massa bé com va arribar en aquella sala plena de sants, espelmes, flors i gots d'aigua, amb aquell home vestit de blanc que ballava un ball Ioruba per invocar els Orishas que li havien d'indicar, segons la forma de caure de les closques de cargols, quina havia de ser la nova destinació de l'Àlicia.

Amb aquesta informació, així, el mateix dia que havia de partir, va trobar la casa, al carrer 9, molt a prop de l'ambaixada americana, davant la plaça que li deien de La Esperanza perquè allà hi anunciaven, llista en mà, qui havia obtingut un visat per anar als Estats Units. Quan els altres estudiants li van insistir perquè agafés l'avió amb ells, ella va contestar, plena de por, que havia trobat uns familiars llunyans i que allargaria la seva estada tres o quatre dies més.

La casa del carrer 9 no era exactament com la seva, però va fer prou concessions a l'estructura i les subdivisions afegides, que l'acceptà i declarà feliçment que era el model originari de ca sa Cubana. Com era comprensible, els mobles no romanien els mateixos, el color de les parets havia canviat, però el traç que es trenava a les rajoles del terra es contorsionava amb la mateixa forma que les de casa seva, d'això n'estava convençuda.

"Ay, no, mi hijita", amb els problemes de vivenda que hi havia a Cuba, com anava a cedir-li casa seva? La vella que vivia en la que s'havia de convertir en la seva casa no comprenia que les raons que l'Àlicia esgrimia eren poderosíssimes i justificades i es negava a abandonar la seva llar, arribar a un acord, acceptar un lloguer o compartir el seu sostre. La jove va demanar per favor, va proposar, va suplicar, va argumentar, va cridar, va exigir, va plorar, es va queixar i va reclamar durant tot el dia. Res. "A no ser que...".

Cansada, l'Àlicia es va fregar els ulls, es va asseure a una cadira de la cuina, es va agafar el cap amb les mans durant dos minuts sencers i va pensar en silenci. Al final va accedir: el seu passaport, que serviria perquè la néta de la senyora sortís de l'illa sense problemes, a canvi de l'habitacle. El tracte la va travessar com una derrota i aquella nit, ja sola, va estirar una flassada al porxo i va dormir fora de la casa que tant s'havia entestat a aconseguir.

El matí següent es llevà amb tot de picades de moscard i, com si fos una revelació, va decidir que, fins que la casa no lluis com ca sa Cubana, no dormiria al llit de l'habitació principal. Va comprar una hamaca que va penjar a la sala i es va dedicar a pensar una estratègia que li permetés de refer i remoblar la casa com la seva.

Els tres crèdits de lliure elecció que va obtenir amb el semestre de salsa que va fer a segon de carrera li van servir per entrar a formar part d'un grup de ball que actuava als hotels. Se sentia tan ridícula amb el vestit daurat de licra i les sabates de xarol negre que per enfrontar-se al pànic de la primera nit es va recollir els cabells en dos monyos, un a cada banda del cap, com una fallera. Va tenir tant d'èxit amb el pentinat, que les altres ballarines la van imitar i ho van instaurar com a part del seu *look* a partir d'aquell dia.

L'Havana la feia somriure i la intrigava, cada dia hi descobria alguna cosa, era una ciutat totalment imprevisible i diferent a la realitat que ella coneixia. Un matí qualsevol, va estar més de dues hores esperant l'autobús per anar a l'assaig i quan finalment va aparèixer, el vehicle havia estat donat per l'Ajuntament de Barcelona i encara hi deia "Glòries" a la part del davant i dels laterals; hi va pujar, desubicada, i va sentir una barreja de nostàlgia i il·lusió en recordar la seva vida com a estudiant. Com sempre, hi havia tanta gent que no s'hi cabia a l'autobús, però per un moment es va quedar parilitzada en reconèixer un jove assegut davant de tot. Estaria somniant? Es va passar tot el camí mirant d'endevinar si aquell al·lot, ulleres de pasta i vambes vermelles, era un dels seus companys de la facultat. No podia ser, clar, però se li assemblava tant que potser... Va baixar just una parada abans que la seva i el va veure allunyar-se, d'esquena.

Els dies passaven, dolços i amb calitja, i ella menjava gelats del Koppelia, anava al cinema, llegia el *Granma* i es connectava a internet als hotels. De tant passejar-hi, va acabar enamorada del Malecón, el balcó que abraçava la ciutat i on s'aplegaven turistes i pescadors, famílies i prostitutes, insolents cartells antiimperialistes i joves amb mocadors al cap amb la bandera americana cantant hip hop. La gent hi nedava, hi bevia, s'hi tirava fotos, intercanviava moneda, tocava la guitarra, venia discos, es tirava fent el salt de l'àngel, ballava mambo, menjava pizza, es barallava i contemplava la posta de sol. Però sobretot, des del Malecón s'anhelava la terra que s'intuïa a l'altra banda del mar.